Wandelen in Het Spiegel

Wandelroute Spiegel-Noord

De plek waar het allemaal begon

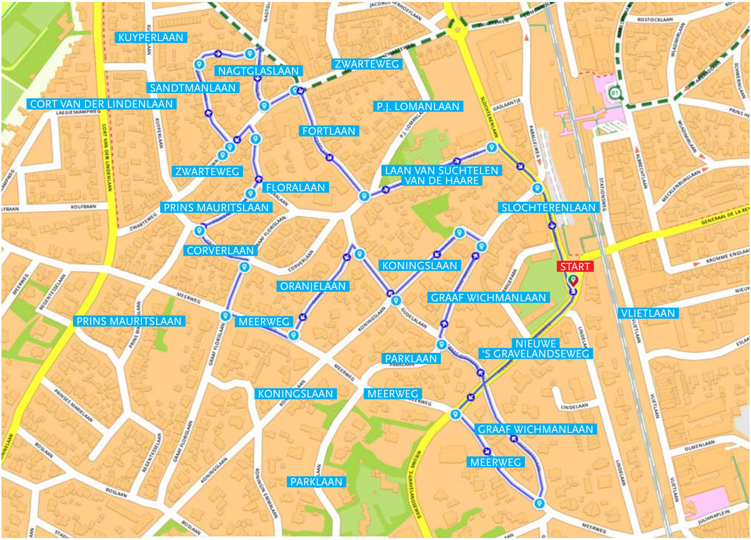

Wandeling 3: Spiegel-Noord

Vanzelfsprekend was geweest de wandeling bij het Station Naarden-Bussum te starten. Zonder de aanleg van de spoorlijn tussen Amsterdam en Amersfoort in 1874 hadden we hier immers niet gestaan. Zodra de *werkzaamheden aan de westzijde van het Station gereed zijn, zal de wandeling daar vandaan starten.*

Boom Spiegelvrienden

Tot die tijd start de wandeling bij de boom die de Vereniging Vrienden van het Spiegel in 1980 geplant heeft om de destijds groenarme toegang tot het Spiegel groener te maken. Deze Koningslinde bevindt zich naast de bankjes voor het Oranjepark ter hoogte van de KRUISING VAN DE NIEUWE 'S-GRAVELANDSEWEG RICHTING DE SLOCHTERENLAAN (op de stoep tegenover de parkeerplaatsen die tegenover de spoorwegovergang bij het station Naarden-Bussum liggen).

De bankjes staan met de rug naar het complex Oranjepark, **Nieuwe 's-Gravelandseweg 2-12**. Dit complex, flatgebouwen, garages, bergingen en schuren, zijn door de gemeente Gooise Meren als gemeentelijk monument opgenomen.

Voor een stukje geschiedenis van deze plek kunt u misschien even op één van de bankjes gaan zitten.

Welgestelde Amsterdammers zagen, na aanleg van het station, mogelijkheden om zich (in de zomer) in Bussum te vestigen. Direct na de opening van de Oosterspoorweg (het traject van Amsterdam naar het oosten van Nederland) startte de ontwikkeling van het Spiegel via een grootscheepse exploitatie van villaterreinen.

In plaats van enkele villa's verrezen er nu tientallen in Bussum. Buiten wonen werd voor meer stadsbewoners een reële mogelijkheid. Hierbij speelden de trein en ook de tram een essentiële rol. Want hoewel de hoofdwegen in het Gooi in de eerste helft van de 19e eeuw al flink verbeterd waren, rondreizen bleef een tijdrovende bezigheid. De spoorlijn bracht daar nu verandering in en buiten wonen in het tot dan toe wat geïsoleerde Bussum werd aantrekkelijker.

Bij de vroege ontwikkeling van de villaparken (1876-1886) gaven met name P.J. Loman en J.H. Biegel een grote aanzet tot veranderingen. De heren Loman en Biegel voorspelden dat veel gegoede families voor korte tijd of permanent naar buiten zouden trekken. Ze richtten de Bouwmaatschappij Nieuw Bussum op en kozen voor Het Spiegel om een villapark aan te leggen waar rijke stedelingen konden neerstrijken. Het gebied was aantrekkelijk vanwege de hoger en dus droger gelegen zandgronden, de landelijke uitstraling, maar ook omdat de grondprijzen en de belastingen veel lager waren dan in de stad.

Joseph Biegel

Loman (1826-1888) was een zeer welgestelde Amsterdammer die al voor de aanleg van de spoorlijn ruim 17 hectare grond in het Spiegel had gekocht. Loman nam al direct na de aanleg van de spoorweg het initiatief om Bussum een luxe hotel-restaurant te geven. Hotel Nieuw Bussum stond op de plek waar nu het Oranjepark complex staat, vlakbij het station. Dit hotel werd in 1874 gebouwd en kreeg al snel een belangrijke functie voor mensen die een villa wilden kopen en een paar dagen in de buurt wilden rondkijken. Bovendien fungeerde het als cultureel en maatschappelijk centrum door de oprichtingen van de sociëteit Onder Ons.

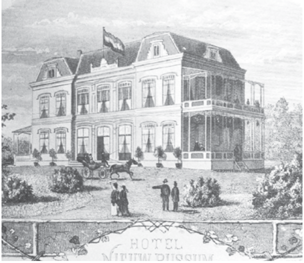

Hotel Nieuw-Bussum

Op het terrein van het hotel zijn in 1955 appartementen in een parkachtige tuin verrezen. De appartementen van het achter u liggende complex Oranjepark zijn ontworpen door architect W.M. Dudok en zijn een voorbeeld van wederopbouw-architectuur.

Flats Oranjepark

Wanneer u zit, ziet u links voor u, rechts naast de spoorwegovergang, **Nieuwe 's-Gravelandseweg 1**. Dit pand is in 1929 oorspronkelijk gebouwd als rijwielstalling bij het station Naarden-Bussum. Vanaf ca. 1960 was hier nachtclub Smugglers gevestigd en inmiddels Flash Casino.

Sta nu op en loop van de spoorwegovergang af de NIEUWE 'S-GRAVELANDSEWEG op.

Meteen aan uw linkerhand aan de overkant ziet u **Nieuwe 's-Gravelandseweg 5**.

Eli Asser

Het pand dateert uit 1876, en werd gebouwd voor Jan Heydanus, een van de directeuren van de bouwmaatschappij Nieuw Bussum.

In 1964 heeft er een verbouwing aan het dak plaats gevonden en in 1971 is de galerij links naast het balkon toegevoegd. Van 1977 tot 2000 heeft Schrijver Eli Asser (1922-2019) hier gewoond. Eli Asser kocht het pand samen met professor Arnold Heertje (1934 - 2020). Asser en Heertje hebben jarenlang geruzied over de financiën.

Als u verder loopt langs de tuin van het complex Oranjepark, ziet u eveneens aan uw linkerhand 'S-GRAVELANDSEWEG 9, Villa Oud Holland.

De villa Oud Holland staat op een markant punt aan het begin van de Nieuwe ‘s-Gravelandseweg en daarmee aan de entree van de wijk het Spiegel. Het statige huis sluit aan bij de rest van de villa’s in de straat. Het valt op door het schilderachtige silhouet, de variatie in vormgeving en de contrasterende bouwmaterialen. Het is daarmee een typisch voorbeeld van laat 19e eeuwse villabouw en de overgangsarchitectuur uit de eerste helft van de 20e eeuw. Deze villa dateert uit circa 1903 en is vermoedelijk ontworpen door C.J. Kruisweg. Het is niet zeker omdat het vóór 1906 niet verplicht was om bouwtekeningen te overleggen bij het bouwen van een huis, daarom is er geen documentatie uit die tijd bekend waarop de naam van de architect stond. Maar een vergelijking met andere villa’s in de buurt maakt wel aannemelijk dat Kruisweg bij het ontwerp betrokken is geweest. Elementen uit chaletstijl, eclecticisme en rationalisme zijn gecombineerd. Gezien het cultuur- en architectuurhistorisch karakter van de villa is deze villa een rijksmonument.

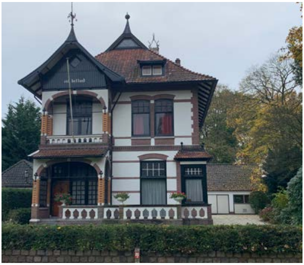
Oud Holland

Ernaast ziet u ’S-GRAVELANDSEWEG 11

Deze villa is ontworpen door J.F. Everts. Opdrachtgever tot het bouwen van de villa was Jan Roelof Boerlage, advocaat en procureur. Van 1917-1935 diende de villa als vestiging van de Luitgaardschool, voortgezet onderwijs voor meisjes. In 1935 verhuisde deze school naar de Nieuwe ’s Gravelandseweg 21.
Vanaf 1935 komt er een vestiging van de Muziekschool van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst. Vanaf 1974 muziekschool Gooi-Noord, later Muziekschool voor Gooi en Vechtstreek. Vanaf 1996 is de villa weer in privébezit, er heeft toen een grondige restauratie plaatsgevonden.

Vervolg uw weg richting de rotonde.

Villa Amby

Ook aan de overkant, Nieuwe 's-Gravelandseweg 13, net voor de rotonde staat villa Amby. Een villa met een rieten kap die in 1926 ontworpen is door architect H.J. Everts. Opdrachtgever en tevens eerste bewoner van de villa was F.J.P. Clignetti. Op deze plek stond voorheen Villa Beukenoord, bewoond door Frederik van Eeden voordat hij in 1898 Walden stichtte.

Steek over bij het zebrapad en ga op de rotonde linksaf de MEERWEG op.

Meteen op de hoek ziet u de Brandsmaschool staan, **Nieuwe 's Gravelandseweg 15.**

Sytze Brandsma kwam als 28-jarige vanuit Friesland naar Bussum en startte in 1907 zijn particuliere lager school, het Christelijk Instituut Brandsma. 'Instituut' was in die tijd een gebruikelijke naam voor een particuliere onderwijsinstelling, het bijzonder onderwijs werd nog niet door de overheid bekostigd. De chique christelijke Spiegelbewoners stuurden kun kind liever naar deze dure particuliere school dan naar de openbare school (de 'klompenschool' van de arme Bussumers aan de andere kant van het spoor).

De school van Sytze Brandsma begon in september 1907 in een villa op de Boslaan 17 en verhuisde in 1911 naar de Graaf Wichmanlaan 21. Dit pand aan de Nieuwe 's Gravelandseweg 15 werd in 2003 in gebruik genomen.

Pinakel hoek Meerweg Nwe 's Gravelandseweg

Recht voor de school ziet u het kunstwerk dat Carla Rump gemaakt heeft van de oudste boom van Bussum. In 2014 bleek dat de boom dood, maar de stam nog wel goed was. Omdat de boom werd geplant doen het Spiegel aangelegd werd, is besloten om de boom te behouden. Er is een pinakel van gemaakt. Een pinakel is een siertorentje, waarvan er eind negentiende eeuw vele bij huizen van het Spiegel stonden.

Vervolg de weg en zie aan de rechterkant MEERWEG 17.

Iets van de weg ziet u aan de overkant een koetshuis dat oorspronkelijk behoorde bij Villa Klein Berkenstein, dat in 1900 gebouwd werd. Nu is in dit voormalige koetshuis notariskantoor Doude van Troostwijk, zeer betrokken bij de Spiegelbewoners, gevestigd.

Koetshuis Notaris Doude van Troostwijk

Iets verder ziet u Graaf Wichmanlaan 17.

Deze villa is bijna helemaal verscholen door groen en ligt iets hoger. Villa De Eekhof is in 1890 gebouwd voor Jan Christiaan Loman, uitgever, die de villa oorspronkelijk De Werve noemde naar het landhuis op de Veluwe die een belangrijke rol speelde in het boek Majoor Frans van A.L.G. Bosboom Toussaint. Niet veel later is de naam veranderd in De Eekhof.

Graaf Wichmanlaan 17

Graaf Wichmanlaan 17

Bij deze kruising gaat u linksaf de GRAAF WICHMANLAAN in.

De Graaf Wichmanlaan is een lange laan door het Spiegel die doorkruist wordt door de Middenweg, Meerweg en Nieuwe ’s Gravelandseweg eindigend bij het Station van Naarden-Bussum. Loop door deze laan en bekijk de prachtige villa’s.
Graaf Wichmanlaan 30 villa ’t Regelaer, gebouwd in 1890, waar de eerste bewoner rijksontvanger van de belastingen was. Alles over de uitdaging om dit huis te verduurzamen leest u in Spiegelschrift 20.
Graaf Wichmanlaan 32 villa Berkenrode is rond 1900 gebouwd.
Graaf Wichmanlaan 21 deze nieuwbouw dateert van na 1980. Tot

die tijd stond hier Villa Geertruida waar voorheen (vanaf 1910) Christelijk Instituut Brandsma gevestigd was.

Villa Oud Delta vindt u op **Graaf Wichmanlaan 34**, een historische villa uit 1887 met een hagelwitte, frisse uitstraling en een bijbehorend koetshuis. Jan Samuel Heybrock liet het pand in 1887 bouwen voor 11.465 gulden.

Rond 1880 werd een kavel van 6000 m2 gekocht, waar de villa met als oorspronkelijke naam ’t Hoog op gebouwd werd.

De ingang en adres lag destijds aan de Lindelaan en is later verplaatst naar deze plek aan de Graaf Wichmanlaan.

In 1930 werd de villa gekocht door de Stichting Diakonessen-Arbeid die hier een klein ziekenhuis stichtte. Het hospitaaltje had een capaciteit van 14 bedden. De verpleegsters woonden vlakbij in het zusterhuis Villa Maria aan de Lindelaan 9. In 1940 ging dit ziekenhuis over naar het nieuwgebouwde Diakonessenhuis te Naarden.

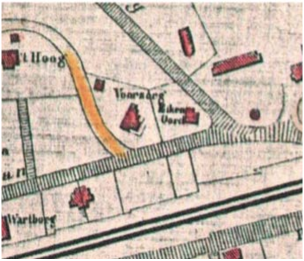

Oude kaart Villa ‘t Hoog

In 1942 kocht huisarts C. Postma villa ’t Hoog. Hij kon het pand echter niet betrekken omdat het door de Duitse bezetter werd gevorderd. Na de bevrijding maakte de Binnenlandse Strijdkrachten enige maanden van het pand gebruik. Postma liet na 1945 het pand verbouwen en renoveren. Op de toegang liet hij in smeedijzer de naam ‘Oud Delta’ aanbrengen als herinnering aan de villa’s ‘Klein Delta’ bij de Meerweg en ‘Delta’ bij de Brinklaan.

Oud Delta

Graaf wichmanlaan 36, Zeelandia

Ernaast **Graaf Wichmanlaan 36** villa 'Zeelandia'. De eerste bewoner, Cornelis van Dishoeck, gaf de villa deze naam. Het was een eerbetoon aan zijn geboorteprovincie. Cornelis van Dishoeck was grondlegger van Uitgeverij van Dishoeck.
De uitgeverij heeft een zeer belangrijke rol gespeeld in de Vlaamse literatuur omdat veel vooraanstaande Vlaamse auteurs hun werk bij de Bussumse uitgever lieten verschijnen. Ook voor de Nederlandse letterkunde is Van Dishoeck belangrijk geweest. Daarnaast was hij met zijn vriend De Fremery heel actief in de oprichting van de Gooische HBS in 1910 en was Van Dishoeck nauw betrokken bij de oprichting van de Openbare Bibliotheek Naarden-Bussum.

Vervolg de weg en steek de kruising over naar het volgende deel van de GRAAF WICHMANLAAN.

Het huis meteen rechts op de hoek van de **Graaf Wichmanlaan - 's-Gravelandseweg 18** heeft aan de zijkant, de Graaf Wichmanlaan-kant een tegeltableau met zonnebloemen op een blauwe achtergrond. Deze gevelsteen bestaat uit tien gekleurde geglazuurde tegels in art deco stijl.

Loop verder en volg de GRAAF WICHMANLAAN, deze buigt bij de splitsing naar rechts, houdt dat aan.

Graaf Wichmanlaan 27 Maria Hoeve waar het voormalige koetshuis aan de rechterkant van het pand nu de garage is. Op nummer **31** zat vroeger Pension Groenoord.
Aan uw rechterkant, **Graaf Wichmanlaan 46**, ziet u kinderopvang Koningskinderen. Het is een gebouw dat oorspronkelijk is ontworpen als een schouwburg en later de bakermat van de Nederlandse radio en televisie is geworden, onder de naam 'Studio Concordia'.

Het eerste gebouw dat hier werd gebouwd in 1897, was van de hand van architect C.J. Kruisweg en was in opdracht van Maatschappij Concordia. Het werd een multifunctioneel gebouw waar veel verenigingen en organisaties terecht konden en er werden toneelvoorstellingen, kerkdiensten en tentoonstellingen gehouden. Vanaf 2 april 1926 werden er ook radio-uitzendingen verzorgd. In 1928 werd het nog gerenoveerd, maar het brandde af op 27 april 1930.

Een jaar later werd het herbouwd naar ontwerp van architect J.C.O. Camman (1873-1952), die meer huizen in Bussum had ontworpen. De heropening was op 12 december 1934.

Vanuit het nieuwe gebouw Concordia vonden de tv-uitzendingen plaats vanaf 1954. Altijd 'live', want opnameapparatuur voor televisie bestond nog niet.

Vanaf september 1967 werden vanuit Concordia de eerste kleurentelevisie-programma's uitgezonden. Vanaf die tijd was deze studio de thuisbasis van Radio 538, Countdown, B.O.O.S. en diverse andere televisieproducties. Tot 16 februari 2007 was het hoofdkantoor van MTV Networks Benelux in Concordia gevestigd. Tegenwoordig wordt het gebouw dus gebruikt voor kinderopvang. Het is ook mogelijk om er muziek- en theaterlessen te krijgen.

Koningskinderen in Concordia

Loop door en ga de eerste mogelijkheid linksaf de KONINGSLAAN in.

Uw blik zal onmiddellijk afglijden naar de villa op nummer 2A, maar sta vooral ook stil om de mooie gevels van de woningen aan uw linkerhand te bekijken, **Koningslaan 1, 3, 5 en 7**.

Terug naar **Koningslaan 2A.** Op een prominente plek in de bocht van de Koningslaan staat Villa Gratia. Het is een van de eerste villa's die in dit gebied werd gebouwd van architect N.N. von Ingen Trappen. Het stamt uit 1878. Villa Gratia is een voorbeeld van een vrijwel gaaf neo-classicistisch herenhuis en is daardoor van grote historische betekenis voor Bussum. De aangrenzende tuinen maken dit pand eveneens uniek. Het huis kenmerkt zich door een eenvoudige, vierkante hoofdvorm en werd gebouwd in opdracht van Baron Schimmelpennink van der Ooyen, die het huis noemde naar zijn tweede echtgenote Gratia Labouchère. De erker met het balkon werd later in 1910 aangebouwd. De villa is een rijksmonument.

Koningslaan 2A

Als u verder loopt op de KONINGSLAAN, gaat u eigenlijk naar links.

Aan **Koningslaan 2b** vindt u het uit 1956 stammende gebouw van de Remonstrantse Kerk. Het is ontworpen door architect G. Treep en is in 1984 uitgebreid met de tuinzaal. De kerk heeft mooie details als het glas-in-lood-raam in de voorgevel, de klok aan de linkerzijgevel en op het dak de windvaan met haan.

Remonstrantse Kerk

Ernaast, **Koningslaan 4**, ziet u Villa Helma. Hier woonde Jo Bonger, de weduwe van Theo van Gogh. Jo Bonger had hier een pension. Veel kunstenaars hebben in dit huis gelogeerd. Op zolder bewaarde Jo Bonger de schilderijen van haar zwager, Vincent van Gogh. In diverse nummers van het Spiegelschrift kunt u uitgebreid lezen over Jo Bonger en

Jo Bonger

deze villa.

We kijken naar monumentale villa's, tuinen en bomen in het Spiegel en lopen vaak ongemerkt details voorbij. Daarom kijken we ter hoogte van KONINGSLAAN 11, tegenover nummer 4, even naar beneden.

In het trottoir voor de ingang van **Koningslaan 11** ligt een monumentale putdeksel. Deze putdeksel is geplaatst in 1898 en deze put was direct verbonden met de Bussumse waterleiding. De Bussumse waterleiding begon bij de, een jaar eerder gebouwde, Bussumse Watertoren aan de Bussumergrintweg. De informatie op de putdeksel vertelt ons dat het waterleidingsysteem (Hydrant System Halbertsma) in 1898 is aangelegd naar ontwerp van Halbertsma, de man die ook de Watertoren ontworpen heeft. Ook is het waarschijnlijk dat de Compagnie (CIE) Globale (GLE) des conduites d'eau Liège de uitvoerder van dit project is geweest.

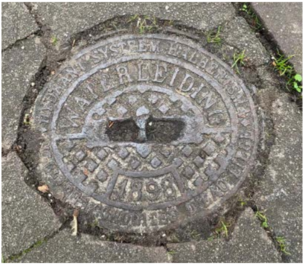

Putdeksel Koningslaan 11

Iets verder aan de linkerkant ziet u KONINGSLAAN 13.

In 1933 werd hier een 'kringhuis' geopend van de NSB, de Nationaal-Socialistische Beweging. Het huis kreeg al gauw de bijnaam 'het bruine huis' (ook al was het wit), vanwege de bruingekleurde uniformen van de Nazi's.

Eind 1933 had de NSB in Bussum al driemaal zoveel leden als op grond van het inwonertal verwacht zou mogen worden. Bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten in 1935 kreeg de NSB 10% van de stemmen, bijna 3% boven het landelijk gemiddelde. In Naarden behaalde de partij zelfs 16,1 % van de stemmen.

Dat percentage daalde toen de oorlogsplannen van Duitsland evidenter werden.
De NSB-ers colporteerden regelmatig met hun blad Volk en Vaderland door Naarden en Bussum. De geüniformeerde NSB-ers marcheerden ook door de straten, waarbij regelmatig heftige rellen ontstonden met linkse groeperingen uit met name Bussumse volkswijken.

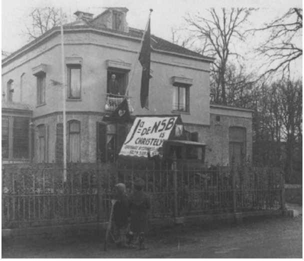
Koningslaan 13, Kringhuis van de NSB

Precies aan de overkant (achter u als u naar nr 13 kijkt), KONINGSLAAN 6.

Gezien zijn markante locatie en prachtige architectuur behoort herenhuis Soli Deo Gloria, gebouwd in 1878, tot een van de vele gemeentelijk monumenten die het Spiegel rijk is.

Sla hier rechtsaf de GUDELALAAN in (langs de zijkant van Soli Deo Gloria). De eerste straat aan u linkerhand is de Oranjelaan, vervolg uw weg op de ORANJELAAN.

In deze prachtige straat treft u villa’s aan met zadeldaken en prachtig houtsnijwerk. Deze zadeldaken kunnen we op vele plekken in Het Spiegel terugvinden. Vanwege dit typisch
kenmerk van deze wijk, heeft de Vereniging Vrienden van Het Spiegel dit in haar logo verwerkt.
Let vooral op alle prachtige detailleringen van de villa’s: glas-in-lood ramen, dakconstructies , dakpannen, dakkapellen, raamverdeling, enzovoort. De villa’s zijn het uitgebreid bekijken waard. Uitbundig houtsnijwerk in de dakconstructie van **Oranjelaan 14**.
Villa Oranjeoord is in 1889 gebouwd naar ontwerp van architect S. Krijnen.
De unieke markante uitstraling van nummer **9**. Ook ziet u hier huizen met hele andere stijl. Door de latere verkaveling zijn er op kleinere percelen verschillende huizen bijgebouwd die een ander tijdsbeeld weergeven.

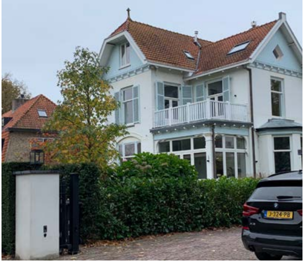
Oranjelaan 9

Aan uw linkerhand ligt iets van de weg af ORANJELAAN 4.

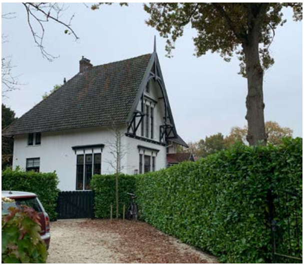
Oranjelaan 4, Mayflower

Villa May Flower is van algemeen belang wegens cultuur- en architectuurhistorische waarde als gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een houten villa, gebouwd in de Chalet-stijl rond 1900. Daarnaast is de villa van belang vanwege de beeldbepalende situering aan de zuidoostzijde van de Oranjelaan in de villawijk het Spiegel. Het is een rijksmonument sinds 2000.
Bijzonder zijn de details in de dakconstructie. De dansschool van R.C. Corraise is hier gevestigd geweest.
Leonardus Johannes Jocobus Caron (1880-1961) heeft na 1933 een aantal jaren op dit adres gewoond. Caron was tijdens de oorlog betrokken bij het verzet en trad bij de bevrijding in mei 1945 een week of drie als Bussumse burgemeester op bij afwezigheid van de op dat moment ondergedoken foute burgemeester. Caron kreeg de onderscheidingen Officier in de Orde van Oranje-Nassau en Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, maar in de portrettengalerij van burgemeesters op het stadhuis hangt hij niet.

Meteen ernaast ORANJELAAN 2 Villa Merlet.

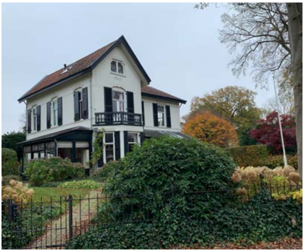
Oranjelaan 2, Merlet

Deze villa is in 1900 gebouwd en kreeg de naam Rustenhoeve. Vanaf het moment dat de villa bewoond werd door dichter en journalist Herluf C.J.A. baron van Lamsweerde, werd de villa hernoemd in Merlet. De baron publiceerde verschillende romans en verzen onder het pseudoniem Herluf van Merlet. Baron van Lamsweerde heeft in de tijd van de nazi-bezetting een vooraanstaande rol in het verzet gespeeld.

De Oranjelaan komt uit op de MEERWEG, hier gaat u naar rechts.

De oranjegekleurde villa die u links aan de overkant ziet is in 1893 in opdracht van W.E.J. Willink gebouwd. Op oude kaarten staat de naam 'Jenny', maar het huis werd door de eerste eigenaar Rondom Zon genoemd vanwege de ligging. Het huis besloeg toen nog de gronden van Graaf Florislaan 21, 23 en 25 en Meerweg 25, 27 en 29. In de grote villa was tot 1974 bejaardentehuis Miranda gevestigd en daarna gebruikt voor kamerverhuur. In 2001 is het met een zeer grondige restauratie weer voor privébewoning geschikt gemaakt. Naar aanleiding van een heel oude foto waarop de oranje bakstenen en witte elementen zo mooi in het oog springen is toen besloten om dat effect zo goed mogelijk na te bootsen door de gepleisterde muren een steenkleur te geven. Ook zijn uiterlijke stijlkenmerken hersteld.

Ga de eerstvolgende straat weer rechts, de GRAAF FLORISLAAN in.

Veel mensen geven aan te verdwalen in de straten en lanen van het Spiegel. Dat komt omdat de ontwikkeling van het Spiegel op verschillende tijdstippen tot stand is gekomen, het is eigenlijk een verzameling villaparkjes. Anders dus dan een villawijk die in één geheel wordt ontworpen en gebouwd. J.H. Biegel en P.J. Loman, beiden belangrijk voor de ontwikkeling van Het Spiegel, probeerden de hoofdlijnen wel in gezamenlijk overleg te plannen. De hoofdstructuur van het wegennet in Het Spiegel zijn boogvormige ceintuurwegen met daartussen radiaalwegen met als basis de spoorlijn. Dus hoewel verdwalen in Het Spiegel tot de mogelijkheden behoort, is er wel degelijk enige structuur in het stratenplan aanwezig.

Ga de eerste straat linksaf in, de CORVERLAAN.

Bekijk ook hier de diverse bouwstijlen van de verschillende huizen die de tijd markeren.
Aan de linkerkant **Corverlaan 9**. Het middelste huis van deze rij van drie heeft de naam Maria Elisabeth, dat staat te lezen op een ingemetselde gevelsteen. De gevelsteen op nummer 7 is nagenoeg onleesbaar en op nummer 11 niet meer aanwezig.

Sla rechtsaf de PRINS MAURITSLAAN in. Op de t-splitsing aan het einde van de straat: FLORALAAN 2A.

Wilhelm Krasnapolsky

Villa De Driesprong is het oorspronkelijke koetshuis behorende bij villa Gabrielle (later villa Anna). De geschiedenis van dit pand met de geïllustreerde regel onder de daklijst, de villa en de grond die er omheen ligt is bijzonder.

In 1898 verhuisde het echtpaar Krasnapolsky met een ongetrouwde zus van mevrouw en twee dienstmeisjes naar Bussum waar de grote villa Gabriëlla betrokken werd. Het eerste dat Krasnapolsky deed was de naam van het huis veranderen in villa Anna, naar zijn vrouw. Het kapitale huis stond op een stuk grond van meer dan een hectare, gelegen tussen wat nu Graaf Florislaan, Fortlaan en Floralaan is en het adres was Graaf Florislaan 2. Het koetshuis stond iets meer naar achteren op het perceel.

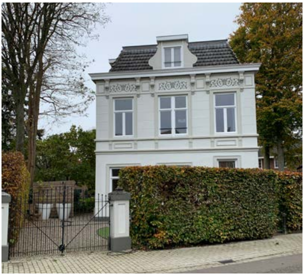

Koetshuis Floralaan 2A

Krasnapolsky, van Pools-Russische afkomst, vertrok in 1856 als jeugdig kleermakersgezel naar Amsterdam. Hij trouwde met Johanna Volmer in 1866 en kocht in dat zelfde jaar in de Warmoesstraat een bescheiden, wat verlopen café. Krasnapolsky maakte er in de loop der jaren door aankoop van ‘buurtpanden’ een hotel van grootse allure van. Krasnapolsky, een overtuigend vrijmetselaar, was zeer vermogend, vooral door winstgevende aandelenhandel op de beurs, en liet na zijn dood in 1912 enkele honderdduizenden guldens na en de kapitale villa met een enorme lap grond.

De villa werd in 1975 afgebroken, op het verkavelde terrein werd een twintigtal huizen gebouwd de Gooiland Mavo (later de school Opmaat) en nu de Koningin Emmaschool. Het koetshuis hier op nummer 2a is bespaard gebleven en inmiddels een woonhuis.

Vervolg de Floralaan naar links en zie vlak voor de splitsing op de hoek links ZWARTEWEG 35 (loop even de hoek om en bekijk het huis ook van de voorkant).

Dit huis is een gemeentelijk monument. Het heeft aan de voorkant een heel rijk gedecoreerd entreehek met Jugenstil-ornamenten en was ooit onderdeel van een groter houten hek. Het huis is gebouwd als exponent van het 19e eeuwse 'schone-luchtverlangen'. Dat stond voor het streven naar buitenleven, naar frisse lucht en zon, wat tot uiting komt in de veranda's, balkons en erkers.

U staat nu op de ZWARTEWEG die aan deze kant van de straat het einde van het Spiegel is. Hier zouden we op de splitsing naar rechts gaan om de wandeling te vervolgen. Echter, we gaan naar links, want beslist de moeite van een wandeling waard zijn de SANDTMANNLAAN en de NAGTGLASLAAN. Deze straten liggen aan de overkant van de weg en buiten het Spiegel in Naarden. U kunt hier een extra rondje aan de wandeling toevoegen door hier op de ZWARTEWEG naar links te gaan en meteen naar rechts de SANDTMANLAAN in.

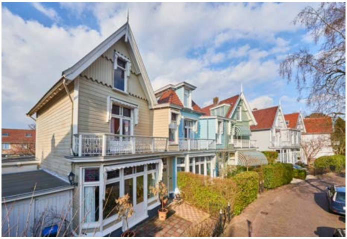
De houten huizen aan de Sandtmannlaan

Hoewel deze lanen slechts enkele meters buiten het Spiegel gelegen zijn, zijn deze straten geheel anders van karakter. George Ernest August Sandtmann, eigenaar van De Maatschappij tot Exploitatie van Onroerende Goederen 'Zeker Bezet', kocht in 1897 een stuk bosgrond net ten noorden van het Bussumse Spiegel van Johanna Hendrika Perk. De vermogende Sandtman legde in de periode 1903-1911 de Sandtmann- en Nagtglaslaan aan. Hij bouwde er 30 houten villa's, per twee of per drie geschakeld. Omdat het terrein

binnen de verboden kringen van de vesting lag mochten er alleen houten huizen worden gebouwd.
Ingeval van een vijandelijke aanval konden de huizen worden afgebrand, zodat het schootsveld vanuit de stad Naarden weer vrij was. Voor zichzelf had Sandtmann eerst villa Annaville gebouwd. Dat is het laatste huis met het prachtige torentje op de splitsing naar de Sandtmanlaan, **Sandtmannlaan 34**.

Villa Annaville

Rond het dorp Bussum zijn vijf zogenaamde Verboden Kringen aangelegd om de nabijgelegen vesting Naarden te beveiligen. Deze Verboden Kringen beperkten vooral de stad Naarden in huizenbouw en stadsuitbreiding. Naarden profiteerde daarom niet of nauwelijks van de komst van de forensentrein in 1874 op station Naarden-Bussum in tegenstelling tot Bussum. Na de komst van het spoor veranderde Bussum in een welvarende villagemeenschap.
Voorafgaand aan deze periode was juist Naarden een rijke stad; de enige stad tussen de dorpen in het Gooi. Dankzij stads- en marktrechten sinds 1300, trok Naarden een welvarende elite aan van kooplui, handelaren, notabelen, intelligentsia en ondernemers. Zij leefden van weverij en wolspinnerij, export naar Hanzesteden en tolinkomsten uit de trekvaart tussen Amsterdam en het Duitse achterland.
De vesting Naarden is vele malen belegerd, geplunderd en de omwalling verwoest. Maar dankzij de inzet van Gooise boeren, de Erfgooiers, werd de vesting steeds weer herbouwd en daarbij gemoderniseerd. De Erfgooiers werkten tevens bij de zandafgravingen om het inundatiegebied (een gebied dat ten behoeve van verdediging enkele centimeters onder water gezet kan worden) voor de Hollandse Waterlinie te optimaliseren. Zandverkoop bracht veel op voor Naarden: de kosten voor de inzet van de boeren waren nihil.
De Erfgooiers leden ook onder de belegeringen van Naarden. Legers verwoestten hun akkers, eisten inkwartiering en plunderden hun schamele woningen. Kortom; het rijke Naarden was toen een slechte buur.

Vanwege de Frans-Duitse oorlog eind 19de eeuw bepaalde het Ministerie van Oorlog dat Naarden haar eeuwenoude verdedigingstaak van met name Amsterdam moest optimaliseren. Zij stelde daartoe de Kringenwet (1853) en de Vestingwet (1874) in. Mede met het oog op troepentransport is toen de spoorlijn aangelegd, echter niet te dicht bij de vesting om snelle bereikbaarheid van de vesting door de vijand te voorkomen. Wel dichtbij genoeg om bestreken te kunnen worden door het geschut vanaf de vestingwallen.

Binnen het vrije schootsveld mocht beperkt gebouwd worden tot opheffing van de Kringenwet in 1926. Tot 300 meter vanaf de wallen was elk bouwwerk verboden. Tussen de 300 en 600 meter was houtbouw toegestaan, snel af te branden of af te breken bij nadering van de vijand. Stenen fundering, schoorsteen en dakbedekking was toegestaan. Dat gaf ruimte om de Nieuwe Hollandse Waterlinie tussen Naarden en de Vecht ter verdediging te inunderen (onder water te laten lopen).

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zijn binnen de Naardense Kringen vele huizen gesloopt, bomen in Naardens kwekerijen gekapt en land geïnundeerd. Echter Sandtmanns huizen bleven gespaard en zijn tot op heden intact. De kleurrijke houten huizen in de Sandtmannlaan zijn fraaie voorbeelden van deze ‘afbraak’-architectuur.

Op de 5-splitsing, gaat u scherp rechts de NAGTGLASLAAN in, aan het einde komt u weer op de ZWARTEWEG, waar u dan linksaf gaat om de weg van de route weer te vervolgen.

Ga bij de volgende kruising rechtsaf de FORTLAAN in.

Fortlaan 1 aan de linkerkant is Huize Boomgaard. Dit behoorde ook tot het oorspronkelijke perceel van Krasnapolsky. Het huis ligt verscholen achter weldadig groen en heeft een charmante ronde poort.

Op **Fortlaan 6** is een gevelsteen uit vermoedelijk de 18e eeuw verwerkt. De steen is van kalksteen en meegenomen uit België. Vier mollige musicerende engeltjes met trommel, harp, bazuin en vedel (voorloper van de viool), dansen de steen ongeveer uit. De afgeronde bovenkant is bekroond door een schelp.

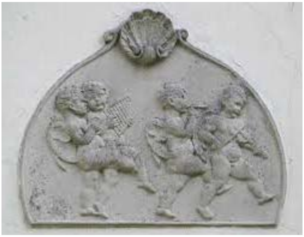
Gevelsteen Fortlaan 6

Volg de straat, u komt uit op het P.J. LOMANPLEIN, vernoemd naar de projectontwikkelaar die het Spiegel oorspronkelijk mede vorm gaf. Aan uw rechterhand, aan de overkant van het plein, P.J. LOMANPLEIN 1 en 3, ziet u een prachtig rijtje huizen. Deze geschakelde villa's geven het plein allure. Links ziet u een bijzondere lantaarn.

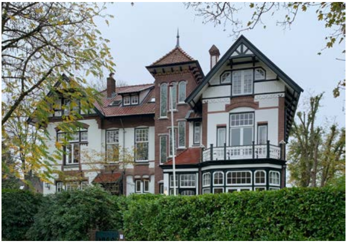
Lomanplein 1-3

De Vieze Man (Kees van Kooten) op het P.J. Lomanplein

Ooit stonden op de kruising van de Lindelaan met de Meerweg een bijzondere lantaarn en een bank. In latere jaren zijn beide verplaatst naar het P.J. Lomanplein. De burgemeester van Bussum, Jonkheer Van Suchtelen van de Haare, kreeg de bank en de lantaarn destijds cadeau. De lantaarn ter gelegenheid van het zilveren ambtsjubileum van de burgerij. De bank herinnert aan het gehele burgemeesterschap. De inscriptie in de rugleuning van de bank luidt: 'Jhr R. van Suchtelen van de Haare'. Boven deze inscriptie is het familiewapen van Van Suchtelen van de Haare te zien, met als wapendragers, twee leeuwen. De bank heeft ook 'gefigureerd' in diverse filmpjes van Van Kooten en De Bie en werd in de volksmond ook wel het 'bankje van Van Kooten en De Bie' genoemd (Wim de Bie heeft op P.J. Lomanplein 8 gewoond). Omdat hier de bank steeds beklad werd met graffiti is de bank weer verwijderd en in 2020 neergezet vlakbij de plek waar hij begraven ligt. De monumentale lantaarn staat er nog en is een mooi voorbeeld van kwalitatief hoogstaand smeedwerk en bevat art-nouveau-elementen. Bekijk de details maar eens.

De lantaarn aan het P.J. Lomanplein

Loop links langs de lantaarn naar P.J. Lomanlaan 13.

U passeert hier de prachtige huizen met meisjesnamen: Anna, Catharina, Hermine en Clara.

Dat de geschiedenis van de prachtige huizen in het Spiegel niet enkel om architectuur gaat, moge duidelijk zijn. De bewoners van het huis aan de P.J. Lomanlaan 13 doken in deze geschiedenis en kwamen er achter dat eerdere bewoners van het pand in de Tweede Wereldoorlog verplicht werden naar Amsterdam te verhuizen en de huissleutels in te leveren bij de politie in Bussum, die net als de burgemeester destijds met de Duitsers meewerkte. Het gezin werd later naar Duitsland gedeporteerd en vermoord. Om hen te gedenken hebben de huidige bewoners voor het huis struikelstenen geplaatst met de namen van de slachtoffers.

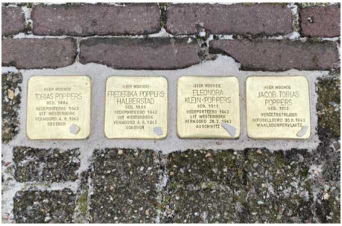

P.J. Lomanplein 13

Wandel terug naar de lantaarn op P.J. LOMANPLEIN, en ga naar links de LAAN VAN SUCHTELEN VAN DE HAARE in.

De huizen hier zijn van rond 1920. Op de villa aan de **Laan van Suchtelen van de Haare 12** ziet u op de gevelsteen de naam 'De Meerle'. De Meerle laat moeder merel broedend op het nest zien en vader merel trots ernaast. De gevelsteen is gemaakt in 1919.

Loop door naar het einde van de straat en sla rechtsaf de SLOCHTERENLAAN op.

De huizen aan de linkerkant op **Slochterenlaan 6, 4 en 2** hebben ook elk gevelstenen. Op nummer 6 aan de zijkant van het huis waar de inscriptie niet goed te lezen is. Op nummer 4 is in het midden van het huis duidelijk Elisabeth te lezen. Het huis op nummer 2 heeft, eveneens aan de zijkant, een gevelsteen waarop de naam ’t Puntje’ staat.

De woning rechts, **Slochterenlaan 9**, heet Berkenhoek.

Als u met de rug naar Berkenhoek staat kijkt u uit over het terrein van Station Naarden- Bussum. Dit gebied belooft een heel mooi uiterlijk te krijgen met een opgang naar het station aan deze kant. De stationshal bevindt zich aan de andere zijde van de sporen en is zeer de moeite waard om te bezoeken (extra uitstapje aan het einde van deze wandeling).

Het station werd op 10 juni 1874 tegelijk met de Oosterspoorweg (de spoorweg van Amsterdam naar het oosten van Nederland) geopend. Oorspronkelijk was dit een standaard HSM-station (vergelijkbaar met het oude stationsgebouw in Hilversum).

Tussen 1914 en 1925 stond er een hulpstation vanwege materiaalschaarste na de Eerste Wereldoorlog. Het huidige eilandperron dateert uit 1917. Het huidige stationsgebouw, een ontwerp van ir. H.G. J Schelling, werd in 1926 geopend door de toenmalige locoburgemeester van Bussum, Paul Brand.

Het huidige gebouw heeft geen enkele gebogen lijn, er zijn alleen rechte vormen gebruikt. De bouwstijl kan worden aangeduid als kubistisch expressionisme. De vorm is asymmetrisch en de hal domineert het geheel, zowel van de buitenzijde gezien als van binnenuit.

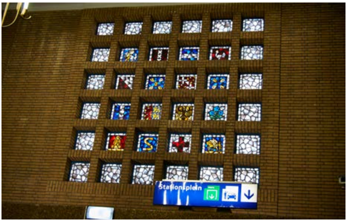

Glas-in-lood in station Naarden-Bussum

Schelling ontleende bij dit ontwerp zijn inspiratie vooral uit het werk van Frank Lloyd Wright. In de hal bevinden zich glas-in-loodramen die in 1947 door de Algemene Bond van Forensen aan de Nederlandse Spoorwegen geschonken zijn uit dank

voor de elektrificatie van de Gooilijn (het traject tussen Amsterdam-Amersfoort) in 1946. Deze zijn ontworpen door de Haagse kunstenaar Pieter A. H. Hofman. Onder andere zijn er de wapens van Naarden en Bussum in te zien. Het stationsgebouw is een provinciaal monument. Het station fungeerde tot 1 augustus 1958 ook als kopstation voor de tramlijn naar Huizen.
In augustus 2019 is in 23 dagen tijd een grootscheepse verbouwing aan de sporen uitgevoerd. Aanleidingen hiervoor zijn het streven naar een robuuster spoor (betere betrouwbaarheid en lagere onderhoudskosten), het verkorten van de rijtijd en een betere overwegsituatie. Van de zes voordien bestaande sporen zijn er slechts twee overgebleven. Het eilandperron is een zijperron geworden en de overweg in de Comeniuslaan, die tot die tijd werd bediend vanuit de verkeersleidingspost, is geautomatiseerd. Door deze wijzigingen blijven de overwegen minder lang gesloten dan voorheen en zijn (mede daardoor) veiliger. Verder is de maximumsnelheid voor de treinen verhoogd van 80 naar 130km/u. De mogelijkheid voor treinen om elkaar te passeren op dit station is echter vervallen. Het zijperron, dat voorheen weinig werd gebruikt en korter was dan het eilandperron, is verlengd en beter toegankelijk gemaakt. Op de plaats van het voormalige emplacement aan de westkant van het station is een nieuwe toegang naar de voetgangerstunnel gekomen die in het midden onder de perrons door loopt.
Vóór de verbouwing van 2019 kwam aan het noordelijke uiteinde, op de grens tussen Naarden en Bussum, het eilandperron helemaal uit bij de spoorwegovergang Comeniuslaan. Na de verbouwing van 2019 is er nog maar 1 spoor aan het voormalige eilandperron in gebruik, waardoor aan beide zijden van het station de overwegen nog maar over 2 sporen gaan. Het midden van het perron is aangesloten op een andere voetgangerstunnel, die uitkomt bij de stationshal en de uitgang aan de oostzijde. Het andere zijspoor, dat zich aan de oostzijde bevindt, heeft alleen in het midden een uitgang; deze komt ook uit bij de stationshal en de uitgang aan de oostzijde.
De werkzaamheden om aan de westzijde ook een directe ingang tot het station te realiseren zijn tijdens het schrijven van deze wandeling in volle gang. Na opening van de ingang aan de westzijde zal de voetgangerstunnel enkel nog gebruikt kunnen worden om, onder de spoorlijnen door, vanuit Spiegelzijde de Stationsweg te bereiken.

Deze sporen aan de Spiegelzijde zijn weggehaald

Als u de weg volgt (links het station, rechts de Action), komt u weer uit bij het beginpunt van de wandeling.